

Ordonnance

Sur le fait des monnoyes

Qui Traitte de leur poids, titre, et remede,
Et des fonctions du Garde, et du Maître des
Monnoyes.

An. 1340.

In nomine Domini. noverint Universi, et
singuli presentes, et futuri, quod anno ejusdem
1340. Indictione 8ta, die 29ta mensis Junii, Pon-
tificatus ss. Patris Benedicti Papae 12to anno
sexto; Constitutis personaliter, propter ea quae
sequuntur, illustris, et magnificus Principe
Dom. Humberto Dalphinus Viennensi ex parte
una, et fiardello Maperitice, et Guillelmo, alias
dieto, Lenis faintinelli sociis mercatoribus de
Lucea, ex parte altera, coram testibus, et me
notariis infra scriptis. Idem Dom. Dalphinus
Viennensis, sui ipsius Dom. Dalphini, ejusque
populi, et totius Dalphinatus bene scata,
et utilitate pensatis, habens, ut dicebat, in
proposito firmo bonam monnetam facere,

fieri, atque cudi, confidentes de legalitate, et
experientia in hac arte probata, predictorum
fiardelli, et Guillelmi, pro se, suisque heredibus,
et successoribus, eidem fiardello, et Guillelmo
in creatoribus presentibus, stipulantibus,
et recipientibus, ad vitam eorum, quamdiu
tamen fideliter de gesserim, ita quod non
possim abinde revocari, nisi pro cognitionem,
quod absit, exigentibus demeritis eorum, tradidi,
concessi, et commisi ipsam cessionem, et
magistratum monetarum suorum Dalphinatensis
aurei et argenti cudendarum deinceps,
ubi expedire videbitur in Dalphinatu, sub
modo, forma, pondere, liga, remedio, aliisque
prædictis, et conditionibus inferius declaratis.
Imprimis videlicet dictus Dom. Dalphinus
ordinavit, quod dicti Magistri monetarum
operentur, et cudant monetam albam,
scilicet albos Denarios, qui appellentur Grosi
Dalphinales, cujus monete albe sexaginta
denarii grosi Dalphinales pondorem unam
marcam argenti, ad mareham Dalphinalem,
et sic esse debeat unus Densarius predicto

rum grossorum ligæ undecim Denariorum
 argenti fini, et cursum habeat singulis grossis
 denarius Dalphinatis ligæ prædictæ, pro decem
 septem denariis, et fiant singuli grossi prædicti,
 ad remedium ligæ unius grani, magis, vel
 minus, et ad remedium pondoris, ut non possint
 brischiari, nec in billonum reduci, sex decem
 tenarum unius grossi, et sindatus absque
 forti, et fragili in marchâ, ad recursum unius
 grani magis vel minus, a iusto ad fortem, vel
 ad fragilem, quomodo, fieri, et fieri debeant
 de marchâ argenti fini quatuor libræ duode-
 cim solidi, octo denarii, et tres pictæ monete
 supradictæ, computato quilibet grosso
 Dalphinati pro decem septem Denariis, ut
 superius declaratum, sub pacto expressè
 convento, et concordato, quod unicuique mer-
 catori opportanti billonum ligæ prædictæ,
 ad monetas Dalphinates teneantur, et debeant
 dicti Magistri monetarum, dare, et tradere
 pro quâlibet marchâ argenti fini, quatuor
 libræ, et quinque solidos monetas supradictæ,
 ipsique Magistri monetarum exinde habeant,

De eisdem remaneant quatuor solidi, octo
Denarii, et tres piete monete ejusdem. Supra
dicta tamen pro factura ipsarum monetarum,
quam pro expensis eorundem Magistrorum,
et Cailliatorum monetarum, et operatarum,
et etiam omnium aliorum necessariorum
in curione, factura, et perfectione monetarum
eorundem; residuum vero quodcumque sit,
salvum remaneat integraliter dicto Dom.
Dalphino, et suis heredibus, et successoribus
ratione feodorum eorundem. Item faciam
et curiam dicti Magistri aliam monetam
albam, que appellabitur oboli grossi Dalphinalis
quorum quilibet cursum habeat octo Denari-
orum cum obolo, et esse debeant singuli
oboli grossi ligae octo Denariorum argenti-
finae, et ponderis pro parte System solidi-
rum, et quatuor denariorum dictorum obolorum
grossorum, et sint ad remedium ligae dictae
monete unius grani cum dimidio, et ad
remedium ponderis quatuor octavarum unius
Denariorum illorum; id est medii Denarii
monete Supradictae; qui oboli grossi-

Scindantur absque forti, et fragili, ad recessum
 unius grani, sicut alia monetae supradictae,
 quo modo fieri, et fieri debeant de marca
 argenti fini quatuor librae, tres decem solidi,
 et sex denarii dictae monetae, computato
 quolibet obolo grosso, octo denariis cum obolo,
 de qua moneta datur, et dare, et tradere debeant
 dicti magistri, cuiusque in creatione approbanti
 billonum ligas ejusdem monetae, de quolibet
 marca argenti fini, quatuor librae, et quatuor
 solidos ejusdem monetae, ipsique Magistri inde
 habeant, et percipiant, ex causa supra dicta,
 quinque solidos, et sex denarios dictae monetae,
 residuo cuiuslibet marcae argenti eudendae
 pro eodem salvo et remanente dicto Domino
 Dalphino, ratione sua signorice, in praesentibus.
 Item, faciam dicti Magistri monetarum, seu
 fieri, et eudifaciam monetae in gram curribitem
 pro duobus denariis, quae appellatur Duplicem
 Dalphinalen, qui Duplicem sim, et esse debeant
 deligat quatuor denariorum, et de pondere
 quindecim solidorum et decem denariorum
 pro marca dictae monetae, ad remedium
 unius grani magis, vel minus in ligat, et
 ad remedium ponderis unius illorum.

Duplicem, et proximam esse in marchâ quatuor
fortes, seu quatuor debiles qui non accedant ab
eorum pondere, nisi per unum quantum, —
ut in talis supradictis monetis esse descriptum;
quomodo fieri, et fieri debeant de marchâ
argenti fini quatuor librae, et quindecim
solidi dictae monetae, de qua dictum, et dare
debeant ipsi Magistri monetarum cuiuscunque
mercatorum approbanti Billorum dictatige,
de qualibet marchâ argenti fini quatuor librae
et tres solidos dictae monetae ex causa supra
dictâ, ipsique magistri inde habeant, et
percipiant ex causa supradictâ octo solidos
dictae monetae: Residuo Salvo Dom. Dalphino,
procur supra. Item, faciam, et eundem
dicti magistri, seu eundi fideliter, et fieri
faciam aliam monetam nigram curribilem
pro uno Denario, quae moneta vocabitur, et
vocetur, Denarii nigri Dalphinales, qui sunt
de liga trium Denariorum, et de pondere
viginti quatuor solidorum pro marchâ, —
et ad remedium ligae unius grani, magis
vel minus, et ad remedium pondere duo cum
illorum Denariorum, qui denarii clindantur,

ut alias supradicta moneta, quomodo fieri,
 et fieri debeam de marca argenti fini quatuor
 librae, et sedecim solidi dictae monetae, de
 qua moneta dentur, et dare debeam dicti
 Magistri quibuscumque mercatoribus appor-
 tantibus billonum, de quolibet marca argenti
 fini, quatuor libras, et tres solidos dictae monetae,
 ipsi magistri monetarum inde habeant novem
 solidos ejusdem monetae, residuo salvo dicto
 Dom. Dalphino, ut alias scriptum est supra.
 Item, faciam, et eundem dicti magistri aliam
 monetam nigram currentem pro obolo, quae
 appellatur, oboli nigri Dalphinales, qui sin-
 tige duorum denariorum, minus duobus granis,
 et de pondere pro marca triginta trium solidorum,
 et quatuor denariorum dictae monetae, et
 ad remedium lige duorum granorum magis, vel
 minus, et de pondere, a deo quod non valeat in
 billonum converti, de quatuor ex dictis obolis
 nigris, quomodo fieri, et fieri debeam de
 marca argenti fini centum, et quatuor solidi
 et duo denarii dictae monetae, de qua moneta
 dentur, et dare debeam dicti magistri quibuscumque
 mercatoribus apporantibus billonum de quolibet
 marca argenti fini quatuor libras dictae

monetae, et ipsi magistri habeant ex causa
praedicta viginti solidos, et duos denarios
ejusdem monetae, residuum vero salvum in
dicto Dom. Dalphino pro feignoria, in supra.
Item, debeam, et possim dicti magistri facere
florenos auri fini Dalphinales deligat, pondae,
et forma consuetis. Item, fuer actum, et con-
ventum quod in, et de omnibus monetis Dal-
phinalibus faciendis, et cidendis, in praedictis,
fiam, et fieri debeam pro gardam Dalphinalam
ipsarum monetarum deliberationem secundum
remedia in qualibet praedictarum monetarum
ordinata, tam de pondere, quam de liga, et videlicet
quod quando contigerit facere deliberationem de
monetis praedictis, vel aliquis eorum, in qua
sit magis, vel minus de pondere, vel deligat,
quod in sequenti immediata deliberatione, quod
magis, vel minus fuerit in antecedenti delibe-
ratione, iuxta tamen ordinata remedia, emen-
detur, si commodè fieri possit; sin autem,
emendetur in generali deliberatione successivè
sequenti, et si forsàn contingeret fieri, vel
cudi aliquam praemissarum monetarum extra
remedia ligae superius in qualibet moneta
declaratae, quod illa talis moneta omnino

refundatus, et si fiat aliqua dietarum monetarum
 extra remedium ponderis, extunc extrahantur
 abinde fortes, et fragiles, donec remaneat ipsa
 moneta iuxta remedia ordinata, qui fortes, et
 fragiles debeant per Dalph. Custodem ipsarum
 monetarum refundi, proinde dicti Magistri
 monetarum in deliberationibus faciendis facere
 tres levatas, et de qualibet levata, tria pondera,
 et eligere quamlibet voluerim ipsi magistri
 ex eisdem, tam in ponderibus, quam levatis.
 In deliberationibus autem generalibus faciendis
 de paxide, seu boyta dicti Magistri monetarum
 proinde facere fieri sua Emoya de dicta boyta,
 et eligere quod maluerim, facta enim deliberatione
 per Custodem Dalphinalem ipsarum monetarum,
 praedicti magistri quitti sint de pondere mone-
 tarum deliberatarum, et in nullo teneantur
 ex tunc in antea, quoad pondus earum. Et facta
 generali deliberatione de paxide, vel boyta, pre-
 dicti magistri quitti sint de liga monetarum,
 de quibus per Dalphinalam custodem facta
 fuerit ipsa generalis deliberatio de boyta, in
 nullo teneantur postea ipsi magistri quoad
 ligam earum: fuit etiam ordinatum, et
 expressè concessum per dictum Dom. Dalphinum,

quod ratione signorie dictarum monetarum, ipsi Magistri non debeant dare signoriam de una marchâ pro quâlibet centum marcharum eundarum, actis etiam expressis, quod dicti Magistri monetarum tuncantur, et debeant de jure eorum et superioris declarato, dare, et restituere pro quâlibet marchâ, que eundem in dictis monetis, temporibus eorum, unum denarium Gardis Dalphinalibus ipsarum monetarum, quibus Gardis etiam dictus Dom. Dalphinus statuitur et concessit de jure suo, pro quâlibet marchâ que eundem, unum obolum, sicut ipsæ Gardæ tam Magistri, quam Subrogati, ad eundem Magistram Gardis ipsarum monetarum tam pro expensis, quam pro et alariis eorum, pro quâlibet marchâ tres obolos habeant: quia vero expediens videtur ipsas Dalphinales monetas cudi, et fieri apud... Erimium, et Astarum, in quibus locis omnibus ipsi duo Magistri monetarum non propter et impet personaliter esse, quam ob rem necessarium est ipsos Magistros monetarum alios factores, et expertos subrogare, loco eorum in eisdem actibus esse quod si contingeret, quod absit, aliquem, seu aliquos ex dictis factoribus pro ipsos Magistros monetarum

subrogandis, vel ex tunc subrogatis, in ligo, seu
 pondere, seu aliter quoquo modo delinquere in
 eodem moneta, ex quo delictis deberent forsitano
 puniri personaliter, vel etiam condempnari,
 quod ex indè dicti Gardellus, a Guillelmo
 Magistri monetarum nullatenus realiter, vel
 personaliter debeant molestari, nisi de eorum
 condempna, ordinatione, vel mandato delictum
 hujusmodi procederent: Dum tamen tales
 idoneos bonae fame, et non fugitivos futores
 subrogari loco eorum, et ab eisdem accipiant obli-
 gationes, et scinditates opportunas, taliter forsan
 quod si factorem subrogandi propter eorum
 delicta, quod absit, fugerent, tuncantur ipsi
 Magistri monetarum prosequi eorum sumptibus,
 cum potentia Dom. Dalphini, et habere personarum,
 et nihilominus semper ipsi magistri sui, et
 remaneant dicto Dom. Dalphino obligati solvere,
 omne ad quod essent ipsi factores subrogati,
 pro eorum demeritis condempnati. Praeterea
 idem Dom. Dalphinus ex hâc certâ scientiâ
 creavit et ordinavit Magistros, Gardas, dictarum
 Dalphinalium monetarum, Joachimum de
 Magistro habitatorem Capensensem, Con-audi-
 torem computorum suorum presentem

Et stipulante, et Martinum Canonici Civem
Gratianopolitanum, quibus Joaquinus, et Martinus
Magistris Gardis omnimodam potestatem aliam
Gardas idoneas, dum Hasare non poterim perso-
naliter, ordinandi, exponendi loco eorum dieti
monetarum, ac etiam tribui ac concessit, et qui
ordinandi per ipsos Joaquinum, et Martinum
Socios, et exponendi idonei ibidem in eorum absentia,
deliberationes faciam dietarum monetarum,
et reliqua quae fuerint opportuna. Jurupes Statum
Dom. Dalphinum pro se, et suis successoribus,
quod dieti Joaquinus, et Martinus Socii Gardae,
Superiores ipsarum monetarum, et eorum
successores in dicto Gardae officio, una cum
pro dietis duobus magistris monetarum, et
successoribus ipsorum in magistratu monetarum,
curam habeant, et diligentiam, quod Billonus
quicumque extra Dalphinatum de cetero non
extra batum, ponendo in portibus, et partibus,
ac locis aliis Dalphinatus, quibus viderim expedire,
custodes, nec sub quavis materia, titulo, seu modo
extra batum Billonus per quemcumque de Dalphi-
nato, et quod subdit Dalphinatus, et habitantem
sua habitaturi infra Juris dietionem Dalphinatam,

Contra ordinationem Dalphinalem, et aliter, quam
 superius est moneta Dalphinale ordinata, ipsam
 monetam accipiam, sine tradam, vel utantur
 eadem, neque ad alias monetas, præterquam ad
 Dalphinale contractum quoscunque faciam, vel
 celebrem deinceps, et contra, vel ultra taxationem
 factam, vel faciendam pro ipsos monetarum
 gardas, atque Magistros, de monetis quibuscumque
 cursum habentibus, vel habituris in Dalphinato,
 eos non recipiam, sine tradam in penam, et hab
 penam centum marcharum argenti, et annuam
 billoni, et monetæ qui, et que experimentis contra
 formam prædictam, de ferri extra Dalphinatum,
 cujus billoni, et pecunie Sicamiræ tunc tem
 poris, quarta pars sit, et officiatu illius qui
 denunciavit dictis Gardis, et Magistris monetarum,
 alie vero tres partes dividantur inter dictum Dom.
 Dalphinum, et eorundem Custodes, seu Gardas, atque
 Magistros monetarum, ita videlicet quod dictus
 Dom. Dalphinus habeat medietatem. Statuer
 etiam, et ordinavi dictus Dom. Dalphinus
 quod prædicti Martinus, et Johaquinus, et Gardas,
 et fiardellus, et Guillelmus magistri monetarum,
 et alii successivè in officio, et dictarum

Monetarum futuris temporibus Successores,
potestatem habeant, et ex nunc eodem dour
Dalphinum eisdem Magistris et Gardis mone-
tarum presentibus, et futuris commisis-
auctoritatem, dedit, et in mandatum expressum
taxandi pecunias quaslibet factas, et que
fieri in posterum ubicunque, a seo quoscunque
alios Dominos, cursum habentes, et habituras
pro eum Dalphinatum, ne populus inde
pro ignorantiam consequatur Jaeturam, et
taxationem hujusmodi lotiens quotiens fieri
in presentibus, vel futuris temporibus incontinenti
ipsa facta taxatione, Dicit Magistri, atque
Garde monetarum teneantur manifestare
pro suas litteras, vel alio meliori modo quo-
proterum, Ballivis, Judicibus, Procuratoribus,
Castellanis, et alis officialibus Dalphinatum
modernis, vel qui fuerint temporibus profuturis,
ut ipsi officiales Dalphinales taxationem ipsam
manifestem, publicam, et faciam pro popu-
lum, et quoscunque sibi submissos sub penis
formidabilibus inviolabilitate observari, omniaq!
faciam, Complere, et attendam sine

dissimulatione, negligentia, et palliatione, quae
 ad dicta eorum officia necessitate quo modo liberi
 pertinere, nec minus in memoriam habeant
 dicti Magistri, et Gardae monetarum quod quando-
 cumque Severim aliquam, vel aliquos ex alia
 Dominis in terris suo cursum tollere monetae
 Dalphinalis, similiter faciam tolli cursum per
 terram Dalphinalium monetae illius, vel
 illorum Dominorum quos Severim sic fecerit,
 quibus sic actis, praedicti Gardellus, et Guillelmus,
 &c. acta fuerunt haec in Castro Bellivisus in
 Doyania, praesentibus Reverendis in Christo
 Patribus, et Dom. Joanne Dei gratia Gratiano po-
 litano, et Joanne eadem gratia Tiburtino
 Episcopis, Viris Religiosis Dom. Guigone de
 Loyno Canonico, et Jacinto Gratiano politico,
 Jacobo Divonia praeposito Sanctae Crucis,
 Viris nobilibus Dom. Joffredo de arcium,
 Stephano de Rufo, Guillelmo de Loyno Seniore
 militibus, Francisco de Fredulphus, de Palma
 utriusque Jurisperito... Chaberti Jurisperito,
 et Magistro Nicolao de Avelino Consiliario dicti
 Dom. Dalphini, Jacobo Lappo, Rothobocho,
 Martino Bayssonio, Guillelmo de Casa,
 Francisco Beumi de florentia, & ceteris testibus

ad promissa, et me Guigone fumentis de
Constantinopoli apostolica, Imperiali, et Dom.
francorum Regis auctoritatibus notario.